

IKONOSFERA

Termin wprowadzony przez Mieczysława Porębskiego na oznaczenie otaczającego człowieka uniwersum obrazów wszelkiego rodzaju. Ikonosfera to całość informacji wizualnej docierającej do człowieka w każdym momencie.

Wraz z rozwojem technologii w XX w. nastąpił gwałtowny wzrost produkcji obrazów, które zaczęły zajmować coraz więcej miejsca w otoczeniu człowieka. Stały się one nieodłącznym składnikiem krajobrazu zarówno jako jego elementy (np. wielkoformatowe reklamy), jak i czynnik warunkujący postrzeganie krajobrazów (np. fotografia turystyczna). Na znaczeniu zyskała kultura wizualna, której immanentnym elementem jest krajobraz.

Krajobraz zatem oferuje ramę dla ikonosfery, jak i jest jej wytworem. Jako taki jest pojmowany przede wszystkim w kategoriach wizualnych, tzn. jest utożsamiany z widokiem okolicy roztaczającym się z określonego miejsca. W rezultacie ocena estetyczna krajobrazu sprowadza się w dużej mierze do oceny jego walorów wizualnych z pominięciem innych czynników, np. znaczeń, wartości czy bodźców oddziałujących na węch czy słuch. Przykładem takiego podejścia mogą być rozmaite rozstrzygnięcia prawne mające przeciwdziałać „zanieczyszczeniu” krajobrazów, przez które rozumie się głównie rodzaj wizualnego zaburzenia widoku (np. walka z reklamami). W podobny sposób analizuje się także np. relacje władzy czy stosunki społeczne panujące w danym krajobrazie albo wytwarzające określony krajobraz.

Wizualne ujęcie krajobrazu zakorzenione jest w tradycji wiążącej ideę krajobrazu przede wszystkim z malarstwem pejzażowym, zgodnie z którą krajobraz to obraz kraju, jaki rozciąga się przed ludzkim okiem. Koncepcja taka skutkuje określonym ujęciem relacji między człowiekiem i krajobrazem – człowiek nie jest częścią krajobrazu i dzięki temu może go, na przykład, zawłaszczyć.

Sprowadzanie krajobrazu do ikonosfery sprzyja analizowaniu go przez pryzmat obrazów, traktowanych jako najważniejszy klucz do jego zrozumienia. XX-wieczna kultura wizualna i badania nad nią wzmocniły tego rodzaju ujęcie. W ostatnich dwóch dekadach dały jednak silnie znać o sobie tendencje do poszerzania tego paradygmatu na rzecz ujęcia wielozmysłowego i traktującego krajobraz w kategoriach świata przeżywanego.

[M.S.]

Literatura:

Frydryczak, Beata. *Krajobraz: od estetyki the picturesque do doświadczenia topograficznego*. Poznań: Wydawnictwo PTPN, 2013.

Porębski, Mieczysław. *Ikonosfera*. Warszawa: PIW, 1972.

Zaremba, Łukasz. *Obrazy wychodzą na ulice. Spory w polskiej kulturze wizualnej*. Warszawa: Fundacja Bęc Zmiana, 2018.